

Zabrinjava me budućnost i razmišljam o odlasku: Usporedba migracijskih aspiracija mladih iz Hrvatske i jugoistočne Europe

Mirjana Adamović

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska

e-mail: mirjana@idi.hr

ORCID: 0000-0002-2132-9345

Dunja Potočnik

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska

e-mail: dunja@idi.hr

ORCID: 0000-0003-1256-2660

SAŽETAK Rad se bavi utjecajem sociodemografskih i društvenih faktora na migracijske aspiracije mladih u Hrvatskoj u 2012. i 2018. godini te komparacijom migracijskih aspiracija mladih iz Hrvatske s migracijskim aspiracijama mladih u 2018. godini iz 9 zemalja jugoistočne Europe (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Kosovo, Rumunjska, Sjeverna Makedonija, Slovenija i Srbija). Prezentirani nalazi rezultat su projekta koje je provela Zaklada Friedrich Ebert u navedenim zemljama.

Regresijskim modelom na uzorku mladih u 2012. u Hrvatskoj pokazano je da su pojedine sociodemografske karakteristike (dob, obrazovanje, tip naselja te planiranje izvanbračne veze) najvažniji prediktori migracijskih aspiracija. U 2018. godini uz dob, migracijske aspiracije iskazuju ispitanici prema svim stupnjevima obrazovanja te mladi iz manjih gradova. Stavovi mladih prema budućnosti Hrvatske relativno su konzistentni; pokazuje se da su 2012. odlasku bili najskloniji oni koji su gospodarsku situaciju u Hrvatsku vidjeli jednakom ili lošijom, dok su u 2018. godini aspiracije pokazivali mladi koji su budućnost hrvatskog društva percipirali lošijom. Nezadovoljstvo stanjem demokracije u 2018. bilo je statistički značajno.

Ukupno gledano, mladi iz svih zemalja jugoistočne Europe dominantno iskazuju migracijske aspiracije zbog želje za poboljšanjem životnog standarda, viših plaća i boljih mogućnosti zapošljavanja, što je osobito prisutno u Bosni i Hercegovini, Rumunjskoj i Sjevernoj Makedoniji. Bolje obrazovanje u znatno manjoj mjeri glavni je motiv za preseljenje u drugu zemlju. U regresijskom modelu najkonzistentnijim prediktorom pokazao se pogled na budućnost društva uz ostale prediktore koji se razlikuju s obzirom na analizirane zemlje.

Ključne riječi: mladi, migracijske aspiracije, migracije, jugoistočna Europa, Hrvatska.

1. Uvod

Od 1990-ih godina pa naovamo posebno na području zemalja bivše Jugoslavije, kao i susjednih zemalja (Rumunjska, Bugarska, Albanija), prisutne su visoke stope emigracije stanovništva (Bonifazi i Mamolo, 2004.; Nejašmić, 2014.; Župarić-Iljić, 2016.; Pokos, 2017.). Zemlje bivše Jugoslavije u većoj ili manjoj mjeri proživjele su rat i ratne okolnosti što je u ratno i poslijeratno vrijeme potaknulo veliki val emigracije od oko 150 000 izbjeglica iz Hrvatske u zapadnoeuropske zemlje (Župarić-Iljić, 2016.) a potom i milijun izbjeglica iz Bosne i Hercegovine (Valenta i Strabac, 2013.). Početkom 2000-ih u Grčkoj i Italiji bilo je oko 600 000 albanskih migranata, a tih godina oko 15% populacije Europske unije činili su emigranti iz navedenih zemalja (Bonifazi i Mamolo, 2004.), prvenstveno zahvaljujući ratu u bivšoj Jugoslaviji te ekonomskoj i društvenoj krizi koja je imala opsežne posljedice na radno sposobno stanovništvo.

Svim razmatranim zemljama u ovoj analizi zajedničko je to što je riječ o tradicionalno emigracijskim zemljama bez obzira na motive vođene emigracijom (etničke, ekonomske ili ratne) te da su tijekom određenog razdoblja migranti većinom iz tih zemalja odlazili u Njemačku koja je bila glavni okvir istočno-zapadnih migracija (Fassman i Münz, 1994.). Iskustvo življenja u socijalističkom političkom sustavu poveznica je koja spaja sve zemlje uključene u ovu komparativnu analizu, kao i činjenica što gospodarska i politička situacija, pogotovo na području zemalja bivše Jugoslavije, vrlo vjerojatno ide u prilog tomu da se nastavljaju emigracijski procesi. Naravno, tu postoje izražene razlike među analiziranim zemljama s obzirom na njihovo članstvo u Europskoj uniji.

Potencijalne migracije mladih iz Hrvatske, koje su u fokusu ovoga rada, te ostalih zemalja koje analiziramo u ovome radu, pripadaju slabo praćenim statističkim fenomenima (Kahanec i Fabo, 2013.) jer je iseljavanje u odnosu na useljavanje teško statistički mjeriti (Eurostat, 2017.). Ipak, evidentan je postojan i visoki interes raznih dionika za stvarne razmjere iseljavanja (Nejašmić, 2014.). Do sredine 2000-ih (potencijalna) migracija mladih iz Hrvatske najčešće je istraživana iz rakursa odljeva mozgova koji se stavljao u ekonomski kontekst gubitka vitalnog potencijala važnog za budući razvoj Hrvatske (Golub, 1992.; Adamović i Mežnarić, 2003.; Golub, 2003.). Međutim, mladi u cjelini, odnosno njihov migracijski potencijal nije bio smatran značajnijim subjektom politika sve do ekonomske krize koja je nastupila 2008. godine iako se javnost povremeno, senzacionalistički senzibilizirala za pretpostavljeni veliki odljev mladih u inozemstvo. Razmjeri iseljavanja nisu u potpunosti precizni jer nije postojao službeni registar stanovništva, no od 2009. do 2020. bilježi se negativni migracijski saldo u Hrvatskoj (Državni zavod za statistiku [DZS], 2018.; DZS, 2021.). Takvom negativnom migracijskom trendu pogodovao je i ulazak Hrvatske u članstvo Europske unije 2013. što je dodatno potaknulo emigraciju, posebno u zemlje tradicionalne imigracije kao što su Njemačka i Austrija (Župarić-Iljić, 2016.). U međuvremenu, pojavile su se i nove destinacije zanimljive mladim migrantima kao što su Irska, Velika Britanija i Španjolska.

Istraživanja pokazuju kako u iseljavanju najčešće sudjeluju mladi (Aksakal i Schmidt, 2019.; Eurostat, 2017.; Van Mol, 2016.; Nejašmić, 2014.), često bolje obrazovani i višeg socijalnog porijekla (Etling, Backeberg i Tholen, 2020), ograničenog radnog iskustva, samci i mladi koji nemaju djecu (Kahanec i Zimmermann, 2010.). Problem za emigracijske zemlje jest u tome što gube visokovrijedni radni resurs (mlade i obrazovane segmente populacije) važan za ekonomski prosperitet (Kahanec i Fabo, 2013.).

Sa stanovišta starih zemalja Europske unije, unatoč strahu od imigranata iz novih zemalja članica, pogotovo onih koje su se pridružile u razdoblju nakon 2004. godine, pokazalo se kako migracija pogoduje ekonomskoj integraciji i kompetitivnosti Europske unije na svjetskoj razini (Van Mol, 2016.; Kahanec i Fabo, 2013.). S druge strane, pokazalo se da je tijekom recesije od 2000. do 2010. godine radna mobilnost mladih na neki način pogodovala i domicilnim zemljama jer su bile lišene kontingenta nezaposlenih mladih kao i fiskalnih nameta, a emigranti su nakon odlaska slali doznake i stjecali vrijedna iskustva i veze koje potencijalno mogu iskoristiti na povratku u domicilne zemlje (Kahanec i Fabo, 2013.).

Motivi za migraciju mladih od vremena globalne krize 2008. godine najčešće su bili ekonomskog karaktera, vezani uz visoke stope nezaposlenosti i njihove pokušaje da egzistencijalne probleme riješe odlaskom, pogotovo jer su bili spremni raditi na poslovima za nižu plaću što je često podrazumijevalo i dekvifikaciju (Van Mol, 2016.). U komparaciji s mogućnostima u zemljama iz kojih dolaze prednosti u pogledu standarda života u zemljama EU bile su na strani potonjih. Migracije su se danas, zbog globalnih okolnosti, pretvorile u suvremeno, ključno pitanje europskih zemalja, posebno iz perspektive interpretacije motiva migranata koji u zapadnim zemljama traže mogućnosti za bolji život, ali i bolje socijalne, političke, ekonomske, kulturne i druge mogućnosti (Etling, Backeberg i Tholen, 2020.; Ćirić, Despić i Jevtović, 2019.).

Doprinos ovoga rada akademskoj literaturi leži u analiziranim migracijskim aspiracijama mladih u Hrvatskoj u dvije vremenske točke (2012. i 2018.), a posljednja iz 2018. godine stavljena je u komparativni kontekst koji uključuje zemlje bivše Jugoslavije te susjedne zemlje: Albaniju, Rumunjsku i Bugarsku. Pojedine zemlje u komparaciji su članice Europske unije (Slovenija, Hrvatska, Rumunjska i Bugarska), dok većina ostalih zemalja bivše Jugoslavije i Albanija to nisu. Zanimljivo je i na jednom mjestu komparirati migracijske aspiracije mladih iz bliskog geografskog podneblja (zemlje bivše Jugoslavije) koje su do prije tridesetak godina bile dio zajedničkog državnog okvira. Drugi doprinos ovog rada je u pokušaju da se putem prediktorskog modela, koji uz strukturne uključuje i sociodemografske varijable protumači zavisna varijabla „potencijalni odlazak iz zemlje“ iz perspektive potencijalnih migracija. Vrijednost ovih nalaza temelji se i na reprezentativnim uzorcima mladih u navedenim zemljama, a imajući u vidu nedostatak istraživanja jer je većina do sada provedenih istraživanja o potencijalnim migracijama mladih često bila provedena na malim, specifičnim (najčešće studentskim) ili nereprezentativnim uzorcima u pojedinim zemljama (Williams i sur., 2018.).

2. Mladi u kontekstu potencijalnih migracija

Migracijske aspiracije mladih smatraju se dobrim prediktorom njihova budućeg ponašanja (Milasi, 2020.; van Dalen i Henkens, 2012.; van Dalen, Groenewold i Schoorl, 2005.; De Jong, 2000.) zbog toga što postoji podudarnost između motiva za potencijalni odlazak i za stvarnu migraciju, pa takva istraživanja, osim što proširuju znanstvene spoznaje, mogu poslužiti i kao podloga javnim politikama. Osim toga, migracijske aspiracije mladih u široj populaciji upućuju i na motive odlaska, ali i na motive koji se pojavljuju u pojedinim stadijima životnog ciklusa (Milasi, 2020.). Nadalje, većina ljudi odlučuje se na migraciju u mladosti (Peračković i Rihtar, 2016; Božić i Burić, 2005.), pa tako i podaci pokazuju kako je u Europi u razdoblju od 2013. do 2017. bilo najviše migranata u dobi 15 – 29 godina (Milasi, 2020.) jer mobilnost mladih može biti shvaćena i kao „specifični katalizator u stjecanju različitih oblika resursa vitalnih za poboljšanje životnih prilika i ubrzanje profesionalnih i drugih osobnih ciljeva tijekom životnog prijelaza iz mladosti u odraslu dob“ (Aksakal i Schmidt, 2021.: 1850).

Potencijalne migracije mladih, uz specifičnosti vezane uz dob, prate životni ciklus i izazovi s kojima se suočavaju u procesima optimalne integracije u društvo u kojem žive (Ilišin i Spajić - Vrkaš, 2017.). S obzirom na to da često nisu zadovoljeni uvjeti za pozitivnu društvenu integraciju mladih, oni na nepovoljne uvjete mogu, ali i ne moraju reagirati migracijskim aspiracijama (Van Mol, 2016.). Hoće li mladi biti skloniji odlasku ili neće ovisi i o unutargeneracijskim razlikama koje su povezane s „različitim stupnjem individualne i socijalne zrelosti mladih te njihovim socijalnim porijeklom, tipom socijalizacije i sociokulturnim obilježjima“ (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2017.: 13) što su specifični faktori koji mogu utjecati na (ne)mogućnost ostvarenja migracijskih aspiracija. Mladi u svakom slučaju, u skladu sa svojim životnim ciklusom, u prvom redu rade planove u pogledu ponašanja na tržištu rada i obiteljske situacije (De Jong, 2020.) te planiraju i ostale aspekte budućnosti u kojoj žele ostvariti različite osobne i profesionalne ciljeve (Aksakal i Schmidt, 2019.; King, 2018.; Williams, Jephocote, Li, 2018.; Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2017.). Migracijama su najviše skloni oni potencijalni migranti koji nisu u braku (Božić i Burić, 2005).

Dosadašnja istraživanja upućuju na povezanost ekonomskih uvjeta s migracijskim aspiracijama te važnost visine plaća, ekonomskog prosperiteta i stopa nezaposlenosti mladih kao najvažnijih poticaja za emigriranje (Gvozdanović i sur., 2019.; Lavrić, 2019.; Van Mol, 2016.; Božić i Burić, 2005.). Ekonomske migracije, čiji je povod vezan uz limitirane mogućnosti pronalaska zaposlenja, prekarom radu, nemogućnostima za karijerno napredovanje te uz želju za boljim ekonomskim standardom i kvalitetom života, utječu na sve mlade neovisno o tomu jesu li nezaposleni ili zaposleni (Milasi, 2020.; Van Mol, 2016.), pri čemu obrazovanje i (ne)zaposlenost nisu među najvažnijim motivima za donošenje odluke o odlasku mladih koji žive unutar zemalja Europske unije (Kahanec i Fabo, 2013.). Na primjer, podaci pokazuju kako mladi iz

razvijenijih zemalja s manjim dohotkom nisu skloni migracijama iako pokazuju visoku želju za odlaskom (Milasi, 2020.).

S obzirom na to da mladi nisu socioekonomski homogena kategorija, postavlja se pitanje u kojoj je mjeri njihova namjera odlaska povezana s vrijednosnom orijentacijom materijalizma. Rijetka istraživanja povezanosti vrijednosti materijalizma s namjerom iseljavanja pokazuju kako je ona ravnomjerno prihvaćena u različitim statusnim skupinama potencijalnih migranata te da varira individualno (Peračković i Rihtar, 2016.). Materijalni status nije odrednica iseljavanja, nego iseljavanje potiče relativna deprivacija, odnosno „želja da se ima, može ili zaslužuje više, neovisno o tomu koliko se stvarno ima“ (Peračković i Rihtar, 2016.: 300), no o toj vezi trebalo bi provesti dodatna istraživanja. Nadalje, percepcija sociopolitičke nestabilnosti u domicilnoj zemlji ima veliki utjecaj kao i ekonomska i sociopolitička sigurnost koju migranti nalaze u najčešće tradicionalnim, europskim, imigracijskim destinacijama, a koja je jedan od važnijih, privlačnih faktora za donošenje odluke o odlasku (Božić i Burić, 2005.).

Migracije mladih mogu biti tumačene i kao neuspjeli protest protiv institucija (Baudassé, Bazillier, i Issifou, 2017.), pogotovo kada je riječ o dugotrajnom nezadovoljstvu društvenom klimom u kojoj se nije ostvarila značajnija promjena u korist njihova položaja pri čemu su politički nezadovoljni skloniji odlasku iz zemlje (Etling, Backeberg i Tholen, 2020.). Nezadovoljstvo se može odnositi na ekonomske, političke (demokracija i ljudska prava) i socijalne institucije (socijalna zaštita, rodna ravnopravnost i sl.), a te se institucije u pojedinim pristupima istraživanju migracijskih aspiracija smatraju jednako važnima kao i ekonomski faktori za donošenje odluka o migraciji (Baudassé i sur., 2017.). Osim toga, neekonomski faktori, odnosno kontekstualne varijable kao što je zadovoljstvo životom u pogledu razvoja, očekivanja od politike i javne sfere, očekivanja od države blagostanja i obrazovnog sustava, imaju utjecaj na migracijske aspiracije (Van Mol, 2016.; van Dalen i Henkens, 2012.; Kureková, 2013.). Mladi potencijalni migranti najčešće ne vjeruju ni da će svoj profesionalni status moći poboljšati u zemlji iz koje potječu.

Brojna istraživanja ističu kako su, zapravo, faktori koji utječu na migracijske aspiracije kompleksni (Begović, 2020.; Williams i sur. 2018.; Van Mol, 2016.) te da uključuju ne samo sociodemografske, obrazovne i socioekonomske karakteristike nego i psihološke faktore kao što su želja za samopotvrđivanjem ili traženje senzacija (Williams i sur., 2018.). Dob, spol i bračni status povezani su sa željom za emigriranjem, a potencijalni migranti „često su mladi, visoko obrazovani i opisani kao ambiciozni, pustolovni i skloni riziku“ (Van Mol, 2016.: 1306), dok kad je riječ o spolu, mladi, neoženjeni muškarci dominiraju u želji za radom u inozemstvu (Vandenbrande i sur., 2006.; Etling, Backeberg i Tholen, 2020.). Nadalje, za odlazak su više zainteresirani mladi višeg socioekonomskog statusa i bolje obrazovani s višim socijalnim kapitalom (Etling, Backeberg i Tholen, 2020.).

S obzirom na uvećani broj mogućnosti poboljšanja obrazovanja studenata iz zemalja koje su ušle u Europsku uniju, mladi koji odlaze na dodatno obrazovanje u inozemstvo ostvaruju veze koje im kasnije mogu omogućiti lakšu emigraciju. U pojedinim istraživanjima potencijalnoj migraciji skloniji su oni koji su višeg obrazovanja te profesionalno kompetentniji (Peračковиć i Rihtar, 2016.). Novije tendencije dobivene istraživanjima potencijalnih migracija mladih ukazuju na to kako su u nedostatku radne snage na europskim tržištima rada sve važniji tzv. upućeni ili stručni migranti (eng. *knowledgeable migrants*) koji nemaju nužno visoke obrazovne kvalifikacije, nego posjeduju specifična znanja koja su u emigrantskim zemljama u deficitu (Lulle, Janta i Emilsson, 2019.). Također, bliske obiteljske veze s emigrantima olakšavaju donošenje odluke o odlasku (Etling, Backeberg i Tholen, 2020.), odnosno rođaci i prijatelji koji se već nalaze u inozemstvu mogu utjecati na migracijske aspiracije u pozitivnom i negativnom smjeru (Begović, 2020.; Božić i Burić, 2005.).

Ekonomska recesija 2008. godine identificirana je važnim potisnim faktorom za obrazovanje u inozemstvu (Van Mol, 2016.). Mladi su očekivali kako će nakon postignutog obrazovanja u inozemnim zemljama i povratka kući postići bolju poziciju na domaćem tržištu rada jer su mnogi od njih iskoristili benefite međunarodnih stipendija koje im omogućavaju lakšu migraciju i integraciju u nova društva (Potočnik i Adamović, 2018.). Međutim, nakon ekonomske krize 2008. godine došlo je do porasta stopa nezaposlenosti mladih u južnoj Europi, fleksibilizacije tržišta rada i njihova većeg zapošljavanja u prekarnim zanimanjima (Aksakal i Schmidt, 2019.). U jugoistočnim europskim zemljama, osim stopa nezaposlenosti i nivoa ekonomskog razvoja koji su godinama identificirani ključnim problemima, koruptivno ponašanje vlasti u prošlom je desetljeću prevladavalo među razlozima za iseljavanje i pokazalo se jednim od ključnih društvenih problema (Pinjo Talevska, 2020.). Vrlo je značajno za istraživanje potencijalne emigracije što u zemljama Zapadnog Balkana i regiji prevladava stav kako se „ništa neće promijeniti“. Iako je riječ o općenitoj tvrdnji, ona sumira nesklonost tih zemalja političkim i ekonomskim promjenama, dok su u isto vrijeme vlade tih zemalja dugoročno usmjerene prema mjerama štednje te istovremeno nema značajnijeg ekonomskog rasta (Vračić, 2018.).

Nadalje, stope nezaposlenosti mladih sredinom prošlog desetljeća u nekim zemljama bile su vrlo visoke (npr. Makedonija – 31%), a nezaposlenost mladih u Bosni i Hercegovini iznosila je visokih 62,3% (Vračić, 2018). Zemlje Zapadnog Balkana, među kojima se ističu Kosovo – 42%, Albanija te Bosna i Hercegovina (obje s 32%), imaju najviši udio migracija mladih u Europi (Begović i sur., 2020.), a istovremeno slabo gospodarstvo i političku stabilnost te time zaostaju za zemljama EU-a u pogledu prosperiteta i životnog standarda (Sanfey i Milatović, 2018.). Podaci dobiveni u analizi potencijalnih migracija mladih u jugoistočnim zemljama Europe i Zapadnog Balkana (ukupno 10 zemalja) iz 2018.¹ (Lavrić, 2019.) pokazuju kako su ekonomski razlozi i negativna percepcija

¹ Istraživanje je, kao i ovo, financirala Zaklada Friedrich Ebert.

situacije u zemlji te privlačni faktor – pozitivna percepcija života u zemljama Europske unije – glavni motivacijski faktori za odlazak. Pritom su mladi iz zemalja Europske unije manje skloni dugotrajnoj emigraciji od mladih iz zemalja Zapadnog Balkana. Obrazovni su razlozi, nakon ekonomskih, najvažniji razlozi za migraciju (Lavrič, 2019.).

Podaci koji se odnose na jugoistočne zemlje upućuju na to da odlazak visokoobrazovanih ima nepovoljne utjecaje na ekonomski rast i produktivnost domicilnih zemalja, ali i na ostale dijelove društvenog sustava što uključuje i dekompoziciju obitelji te nižu razinu svih javnih usluga (Begović i sur., 2020). Najvišu sklonost odlasku pokazuju mladi koji nisu zadovoljni javnim uslugama (u sektorima obrazovanja, zdravstva, ICT) (Vračić, 2018) te visokim nivoom korupcije (Begović i sur. 2020). Još jedan faktor koji mlade može motivirati na odlazak u inozemstvo vezan je uz nisku poduzetničku inicijativu mladih u zemljama jugoistočne Europe i Zapadnog Balkana, pogotovo zbog ograničenog pristupa osposobljavanju za pokretanje privatnog posla i ostalim resursima koji omogućuju razvijanje poduzetništva (Sanfey i Milatović, 2018.).

Očekuje se da će epidemija ostaviti traga na migrantski rad i gospodarstvo svih europskih zemalja, a posebno u kontekstu toga što nedavni migranti više nemaju onu poslovnu i financijsku perspektivu koju su imali prije, pa će njihov ostanak u inozemstvu ponajviše ovisiti o obrazovanju i sektoru u kojem rade (Gregurević i sur., 2020.). S druge strane, emigracija kao kontrolni mehanizam koji omogućuje stabilnost u regiji ima znatan utjecaj na smanjenje nezaposlenosti mladih (Sanfey i Milatović, 2018.), dok će visoko obrazovani sigurno i nadalje nastojati odlaziti u inozemstvo i unaprijediti svoje obrazovne i ostale kapacitete.

3. Metodologija

Ovaj rad predstavlja rezultate istraživanja koje je provela Zaklada Friedrich Ebert u jugoistočnim zemljama Europe 2018. godine kvantitativnom metodologijom na uzorku od 10 898 mladih u dobi 14 – 29 godina. Istraživanje je provedeno kao dio međunarodnog istraživačkog projekta o mladima koji se istovremeno proveo u deset država: Albaniji (N=1 200), Bosni i Hercegovini (N=1 000), Bugarskoj (N=1 016), Crnoj Gori (N=711), Hrvatskoj (N=1 500), Kosovu (N=1 200), Sjevernoj Makedoniji (N=1 038), Rumunjskoj (N=1 048), Sloveniji (N=1 015) i Srbiji (N=1 170). Uzorci mladih u svim ovdje prezentiranim zemljama stratificirani su s obzirom na državu porijekla i mjesto stanovanja te na ostale sociodemografske značajke. Prikupljeni podaci ponderirani su prema populacijskim obilježjima s obzirom na dobnu i rodnu strukturu te na regiju i tipska obilježja zajednice. U ovom je članku riječ o predstavljanju rezultata na dvije razine; prva obuhvaća analizu namjere emigriranja mladih iz Hrvatske na razdoblje dulje od šest mjeseci, s usporedbom podataka iz ciklusa istraživanja 2012. (N=1 500) i 2018. godine. Instrumenti korišteni u ovome radu i u istraživanjima iz 2012. i 2018. godine u Hrvatskoj te u ostalim zemljama bili su usuglašeni na razini istraži-

vačkog konzorcija Zaklade Friedrich Ebert. Statistička analiza podataka provedena je upotrebom programskog paketa SPSS.

Nakon deskripcije varijable „namjera odlaska u inozemstvo“ za uzorak mladih u Hrvatskoj pristupljeno je analizi migracijskog potencijala konstrukcijom regresijskog modela koji je sukladan teorijskom pristupu, a koji sociodemografske varijable (spol, dob, postignuti stupanj obrazovanja, tip naselja, bračni status) smatra bitnima za tumačenje migracijskog potencijala mladih, odnosno eventualnog odlaska (Van Mol, 2016.; van Dalen i Henkens, 2012.; Kureková, 2013.). Uvrštene su i varijable političkog opredjeljenja ispitanika te varijable koje upućuju na (ne)zadovoljstvo strukturnim značajkama, kao što su pogled na ekonomsku budućnost i budućnost društva.

Druga razina analize obuhvaća međunarodne komparativne podatke iz deset zemalja s prikazom rezultata o glavnim razlozima preseljenja u 2018. godini. Namjera potencijalne migracije je, jednako kao i u slučaju analize na uzorku Hrvatske, na međunarodno komparativnim podacima analizirana putem regresijske analize na zavisnoj varijabli „namjera odlaska u inozemstvo“. U oba slučaja prediktori u regresijskoj analizi uključuju sljedeće varijable spol, dob, postignuti stupanj obrazovanja, tip naselja, bračni status te varijable pogled na budućnost društva, politička uvjerenja ispitanika i zadovoljstvo stanjem demokracije u društvu. U regresijski model uključeni su svi mladi koji su iskazali namjeru preseljenja u inozemstvo neovisno o planiranoj trajnosti odlaska u inozemstvo. Istraživačka pitanja bila su sljedeća:

1. Koji je migracijski potencijal mladih u jugoistočnim europskim zemljama?
2. Što mlade najviše motivira na potencijalni odlazak?
3. Kakve su sociodemografske značajke mladih sklonih potencijalnom odlasku?
4. Kakva je njihova politička orijentacija i pogled na budućnost društva?

4. Migracijske aspiracije mladih u Hrvatskoj u 2012. i 2018. godini

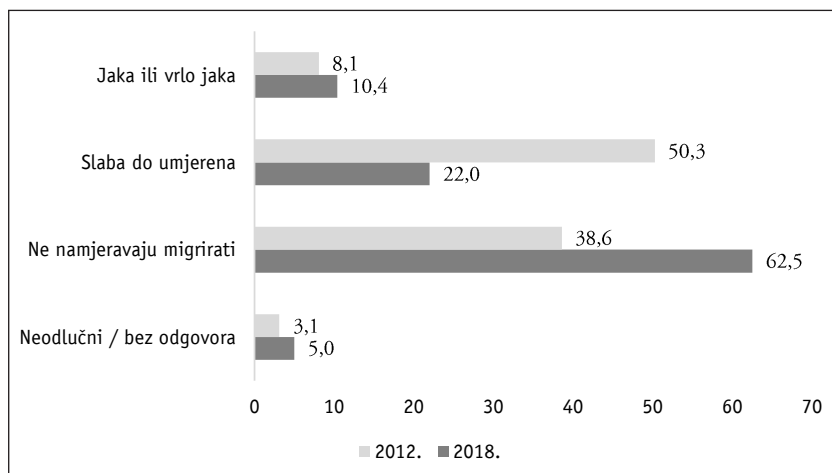
U razdoblju od 2012. do 2020. godine iz Hrvatske je prema evidenciji Državnog zavoda za statistiku (DZS, 2021) odselilo ukupno 310 191 osoba, od čega je mladih (u dobi od 15 do 29 godina) bilo 77 192 (24,88%), i to najviše mladića u najstarijoj dobnoj kohorti (25 – 29 godina). U promatranom razdoblju, u 2012. odselilo je najmanje mladih – 2 836, a 2020. broj mladih koji su odselili u inozemstvo iznosio je 9 947 što znači da se val iseljavanja mladih nastavio.

Emigracijske aspiracije ispitivane su pitanjem „Koliko je jaka vaša želja da se preselite u drugu državu na više od šest mjeseci (emigrirate)?“ U odnosu na istraživanje provedeno 2012. želja za preseljenjem u druge zemlje u 2018. znatno je smanjena², odnosno

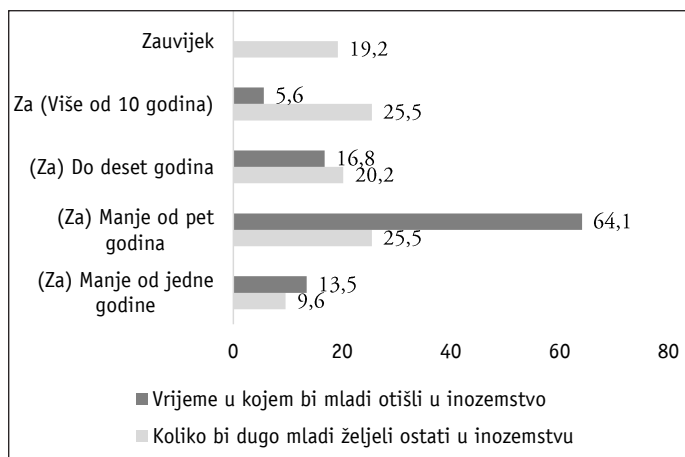
² Skale kojima je mjerena namjera preseljenja u druge zemlje u istraživanju provedenom 2018. i 2012. nisu bile u potpunosti usporedive; 2012. korištena je peterostupanjska, a 2018. sedmerostupanjska skala za iskazivanje migracijskih aspiracija.

trećina mladih 2018. iskazuje migracijske aspiracije. Konkretno, 2018. 62,5% ispitanika (Slika 1) nije izrazilo želju za preseljenjem, što je gotovo 24% više nego 2012. Od mladih koji iskazuju želju za odlaskom najviše su zastupljeni oni s umjerenom željom (22,0%). U obje vremenske točke (2012. i 2018.) može se zamijetiti vrlo mala postotna razlika između onih koji imaju „vrlo jake“ i „jake“ migracijske aspiracije, čemu u prilog ide činjenica da je desetina mladih, odnosno nešto malo manje šest godina ranije bila vrlo motivirana za potencijalni odlazak.

Slika 1.
Migracijske aspiracije mladih Hrvatske 2012. i 2018. (%)

Slika 2.
Vrijeme u kojem bi mladi otišli u inozemstvo i koliko bi dugo ostali u inozemstvu (%)³

³ Ovo pitanje postavljeno je samo 2018. godine.

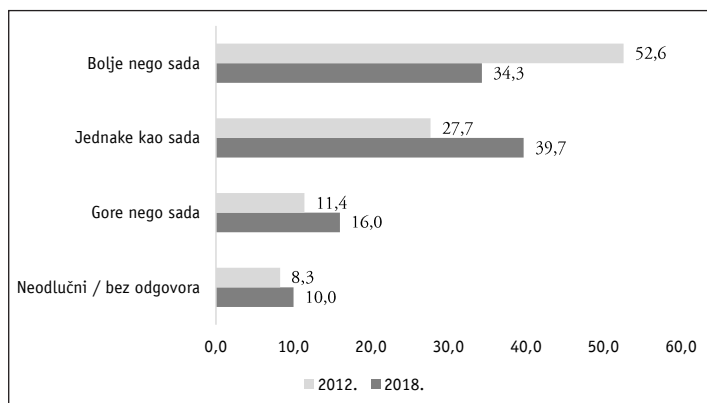
Slika 2 prikazuje dva skupa podataka: razdoblje u kojem mladi koji imaju migracijske aspiracije namjeravaju napustiti Hrvatsku i razdoblje za koje misle da će provesti u inozemstvu u 2018. godini. Podaci se podudaraju s nalazima kvalitativnog istraživanja iz 2018. (Potočnik i Adamović, 2018.) o najvećoj zastupljenosti namjere iseljavanja mladih u sljedećih pet godina, što se može pokušati objasniti čekanjem na završetak faze odrastanja, što je povezano sa završavanjem formalnog obrazovanja te pokušajem pronalaska željenog posla ili ostvarenja nekih drugih osobnih ciljeva prije donošenja konačne odluke o migraciji. Nešto više od desetine mladih planira otići tijekom jedne godine, što se poklapa s postotkom onih koji imaju najsnažnije migracijske aspiracije (Slika 1). Kada je riječ o planiranoj duljini ostanaka u inozemstvu, ukupno 35,1% mladih planira ostanak u inozemstvu do 5 godina, dok čak 44,7% mladih planira dugoročno iseljavanje, odnosno žele iseliti na više od 10 godina ili zauvijek.

Ekonomska situacija u Hrvatskoj nije se značajno poboljšala od pridruživanja Hrvatske EU-u pri čemu hrvatska ekonomija još uvijek bilježi skromne stope rasta, a stopa nezaposlenosti, osobito nezaposlenosti mladih, i dalje je pri vrhu među članicama EU-a. Stoga je zanimljivo analizirati na koji su način mladi percipirali razvoj hrvatske ekonomske situacije u sljedećih 10 godina u 2012. godini, odnosno kako su percipirali budućnost hrvatskog društva u 2018. godini⁴ (Slika 3). U 2012. godini ekonomska budućnost Hrvatske bila je procijenjena optimistično jer je više od polovine mladih izjavilo kako će biti bolja nego sada. Za tu se opciju odgovora broj ispitanika drastično smanjio 2018. godine kada je tek oko trećine ispitanika tvrdilo da očekuju bolju budućnost Hrvatske. U 2018. najviše je bilo onih koji su smatrali kako će situacija ostati nepromijenjena, odnosno nepovoljna, za razliku od 2012. kada je postotak mladih, koji su tako mislili, bio desetak posto niži. Mladi se u optimističnoj percepciji budućnosti nisu razlikovali s obzirom na sociodemografska obilježja jer su dijelili takve stavove bez obzira na dob, spol, tip naselja i stupanj obrazovanja.

⁴ Različito su formulirana pitanja 2012. i 2018. godine. U 2012. godini ispitanike se ispitivalo o ekonomskoj budućnosti, a 2018. godine o budućnosti hrvatskog društva, no smatramo da su pitanja donekle usporediva za analizu.

Slika 3.

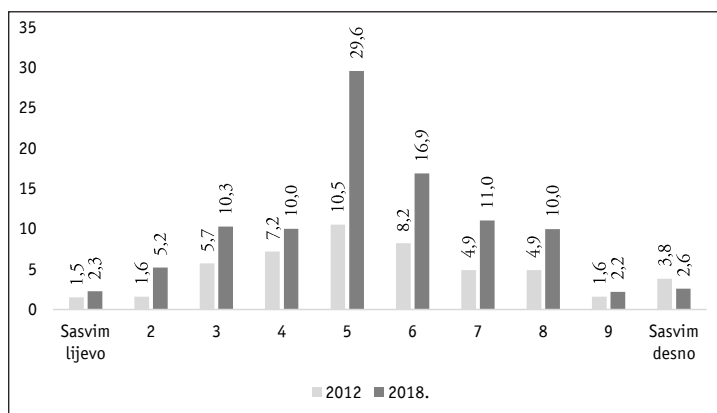
Procjena ekonomske situacije u Hrvatskoj (2012.) i budućnosti hrvatskog društva (2018.) (%)⁵

Analiza ideološke samoidentifikacije (Slika 4) pokazuje kako su mladi 2018. godine u većoj mjeri nego 2012. godine neodlučni kada su se trebali pozicionirati na kontinuumu političkih uvjerenja jer se svaka druga mlada osoba nije uspjela jasno odlučiti (Slika 4). Među mladima koji su uspjeli definirati svoje političko opredjeljenje najviše ih pripada „centru“ 31%, 18,1% „lijevom“, te 14,6% „desnom“ spektru. Treba napomenuti kako je pitanje političkog identiteta usko povezano s percepcijom EU-a kojoj je podrška od strane mladih u Hrvatskoj pala nakon pristupanja Europskoj uniji, odnosno porastao je euroskepticizam (Baranović, 2002.; Ilišin i Menduš, 2007.; Blanuša, 2011.; Blanuša i Šiber, 2011.; Ilišin i sur., 2013.; Ilišin, 2014; Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2017.).

Slika 4.

Političke vrijednosti mladih Hrvatske (2018.) (%)

⁵ Ove dvije varijable iskoristene su jer su se najviše podudarale u longitudinalnom nizu iako postoje jasni metodološki nedostaci ovakvoj komparaciji.

Nakon predstavljanja osnovnih varijabli uključenih u regresijsku analizu, odnosno analize varijabli koji utječu na donošenje odluke o emigriranju od strane mladih, u Tablici 1 izneseni su rezultati regresijske analize za Hrvatsku 2012. i 2018. Regresijski model obuhvatio je sociodemografske značajke ispitanika (spol, dob i stupanj obrazovanja, potencijalni bračni status) i politička uvjerenja ispitanika te strukturne odrednice kao što su pogled na budućnost ekonomske situacije u Hrvatskoj (2012.), odnosno pogled na budućnost hrvatskog društva općenito (2018.) i (ne)zadovoljstvo stanjem demokracije u Hrvatskoj.

U uzorku iz 2012. godine analizom je obuhvaćeno ukupno 1 453 ispitanika koji su odgovorili na pitanje o želji za iseljavanjem. Njihova dob bila je od 14 do 27 godina ($M=20,84$, $SD=4,09$), a 722 (49,7%) bile su žene. Od onih koji su odgovorili na pitanje o želji za iseljavanjem, njih 874 (60,2%) navelo je da želja za iseljavanjem postoji. Iz uzorka iz 2018. godine (koji je bio znatno širi) uključen je poduzorak sudionika mladih od 28 godina koji su odgovorili na pitanje o potencijalnom iseljavanju. Njihova prosječna dob bila je 20,83 ($SD=3,85$) godine, a 609 (51,5%) bile su žene. U ovom uzorku broj onih koji su naveli da postoji želja za migriranjem bio je 420 (35,5%).

Kada govorimo o 2012. godini, značajni statistički prediktori želji za iseljavanjem iz zemlje obuhvaćali su dob, postignuti stupanj obrazovanja, tip naselja i pogled na ekonomsku situaciju u Hrvatskoj tijekom 10 godina. Mladi ispitanici, odnosno oni koji se još uvijek nalaze u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu, manje razmišljaju o emigriranju na dulje od šest mjeseci od mladih iz starijih dobnih kohorti. Prema stupnju obrazovanja mladi višeg obrazovnog postignuća statistički su značajnije izražavali želju za odlaskom. Rezidencijalno gledano, najčešće migracijske aspiracije iskazivali su mladi iz Zagreba i ostalih većih gradova Hrvatske. Mladi koji se u budućnosti vide u izvanbračnoj vezi u većoj su mjeri bili skloni odlasku u inozemstvo od mladih koji priželjkuju brak. Ovaj je nalaz teško protumačiti jer s jedne strane može sugerirati kako se oni izvan braka osjećaju slobodnijima za migriranje, ali je moguće i tumačenje kako su u toj vezi spremni na migraciju i njihovi partneri/ice, što ovu ovom istraživanju nije pitano. Nadalje, podaci pokazuju kako mladi koji ekonomsku situaciju u Hrvatskoj tijekom 10 godina vide nepromijenjenom ili lošijom nego tada, više su izražavali želju za migracijom na dulje vrijeme.

Tablica 1.

Predikcije migracijskih aspiracija u Hrvatskoj 2012. i 2018.

2012.				2018.			
	B	SE	p* <		B	SE	p* <
Ženski spol	-0.22	0.13	.081	Ženski spol	-0.26	0.16	.097
<i>Dob</i>	0.05	0.02	.024	<i>Dob</i>	-0.12	0.03	.001
<i>Stupanj obrazovanja</i>				<i>Stupanj obrazovanja</i>			
Srednja stručna ili tehnička škola	0.11	0.23	.641	Srednja stručna ili tehnička škola	1.12	0.36	.002
Srednja škola: sveučilišno-pripremni tip	0.44	0.22	.046	Srednja škola: sveučilišno-pripremni tip	0.79	0.27	.004
Sveučilišno obrazovanje	0.74	0.31	.016	Sveučilišno obrazovanje	1.52	0.38	.001
<i>Tip naselja</i>				<i>Tip naselja</i>			
Mali grad	0.07	0.15	.634	Mali grad	0.44	0.17	.012
Veliki grad	-0.48	0.20	.015	Veliki grad	0.55	0.31	.075
Zagreb	0.56	0.19	.003	Zagreb	0.29	0.25	.247
<i>Kako se vide u budućnosti</i>				<i>Kako se vide u budućnosti</i>			
Izvanbračna veza	0.1	0.31	.001	Izvanbračna veza	0.34	0.33	.294
Samci	0.05	0.24	.827	Samci	-0.37	0.49	.450
<i>Kako vide budućnost gospodarske situacije u Hrvatskoj u sljedećih 10 godina</i>				<i>Kako vide budućnost hrvatskog društva općenito</i>			
Jednako kao i sada	0.40	0.14	.006	Jednako kao i sada	-0.07	0.17	.692
Lošija nego sada	0.58	0.21	.007	Lošija nego sada	0.74	0.27	.005
<i>Politička uvjerenja</i>				<i>Politička uvjerenja</i>			
Centar	-0.23	0.21	.278	Centar	-0.08	0.20	.681
Desno	-0.42	0.22	.053	Desno	-0.29	0.24	.233
Ne zna	-0.07	0.19	.715	Ne može se odlučiti	0.18	0.26	.489
<i>Nezadovoljstvo stanjem demokracije u Hrvatskoj općenito</i>	0.15	0.08	.072	<i>Nezadovoljstvo stanjem demokracije u Hrvatskoj općenito</i>	0.28	0.08	.001

* Omjer izgleda značajan na 5% označen je masnim slovima

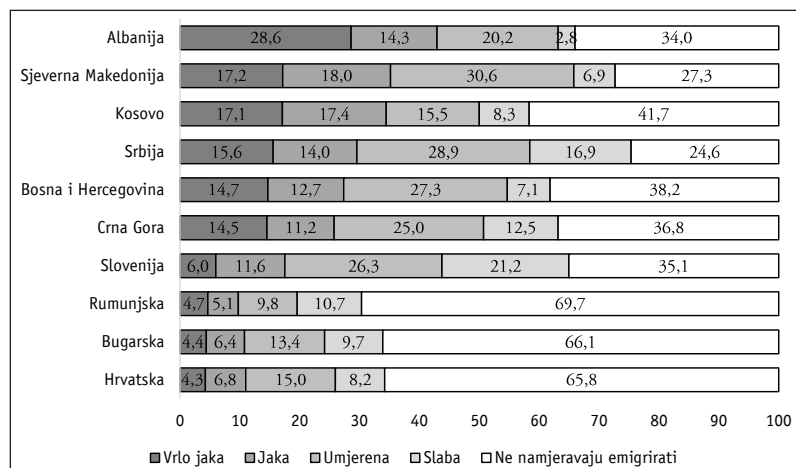
Rezultati regresijske analize za 2018. godinu pokazuju kako dob, stupanj obrazovanja ispitanika, tip naselja, pogled na budućnost hrvatskog društva općenito te nezado-

voljstvo stanjem demokracije u Hrvatskoj predstavljaju statistički značajne prediktore migracijskih aspiracija. Pritom su migracijske aspiracije bile slabije izražene kod mlađih ispitanika, a što se obrazovanja tiče, sve su tri skupine obrazovanih izrazile želju za odlaskom, pa čak i oni u strukovnim zanimanjima, što 2012. nije zamijećeno. Najviše aspiracije za odlaskom prisutne su kod mladih koji žive u malim gradovima Hrvatske. Politička uvjerenja nisu se pokazala značajnim prediktorom niti u jednoj promatranoj godini. Očekivano, ispitanici koji dijele pesimističnije viđenje hrvatske budućnosti pokazali su veću vjerojatnost namjere za odlaskom iz zemlje, a veća vjerojatnost odlaska povezana je i s negativnom ocjenom stanja demokracije u zemlji, što se 2012. godine nije pokazalo značajnim prediktorom.

5. Komparativni prikaz migracijskih aspiracija mladih iz zemalja jugoistočne Europe

Prema recentnim podacima brojni mladi žele napustiti zemlje jugoistočne Europe i Zapadnog Balkana prvenstveno iz ekonomskih, ali i neekonomskih razloga, poput obrazovnih (Lavrić, 2019.), političkih (Lep i Kirbiš, 2021.) i okolišnih razloga kao što su to: zdravlje, kriminal, nepotizam i korupcija (Begović i sur., 2020.; Etling, Backeberg i Tholen, 2020.). Namjera mladih iz deset istočnoeuropskih zemalja o migriranju indicira značajne razlike između zemalja članica Europske unije i onih koje se još uvijek službeno nalaze izvan njena kruga. Mladi iz Hrvatske, Bugarske, Rumunjske i Slovenije pokazuju manju želju za odlaskom iz zemlje od mladih iz Crne Gore,⁶ Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova, Sjeverne Makedonije i Albanije. Najviše migracijske aspiracije premoćno imaju mladi Albanci, a slijede mladi iz Republike Sjeverne Makedonije, Kosova, Srbije te u podjednakoj mjeri mladi iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore) (Slika 5).

Slika 5. Migracijske aspiracije na razdoblje dulje od šest mjeseci – komparativna perspektiva 2018. (%)

⁶ Iz komparativnog prikaza podataka isključeni su neodlučni ispitanici.

Mladi iz zemalja jugoistočne Europe dominantno iskazuju aspiracije za emigriranjem zbog želje za poboljšanjem životnog standarda, viših plaća i boljih mogućnosti zapošljavanja. Drugim riječima, ekonomski su razlozi primarni element u želji mladih da emigriraju, što je posebno izraženo u Bosni i Hercegovini, Rumunjskoj i Sjevernoj Makedoniji (Tablica 2). Ostvarivanje boljeg obrazovanja drugi je značajan razlog odlaska iz zemlje, no ovaj se razlog nalazi dosta iza ekonomskih motiva odlaska. Slično je i sa željom za stjecanjem iskustva životom u drugim kulturama, koju su najsnažnije izrazili mladi Slovenci. Nadalje, Slovenija i Hrvatska imaju najslabije izraženu želju za preseljenjem zbog poboljšanja standarda života. Ovakav nalaz ne iznenađuje jer možemo reći kako je na regionalnoj razini izraženost želje za emigriranjem, posebice zbog ekonomskih razloga, usko povezana s indeksom razvijenosti određene zemlje (UNDP: Human Development Report, 2020.). Za bolje mogućnosti zapošljavanja od svih su najzainteresiraniji mladi iz Hrvatske, a potom i mladi s Kosova.

Tablica 2.

Glavni razlog za preseljenje u drugu zemlju 2018. (%)

	Slovenija	Srbija	Rumunjska	Crna Gora	Sjeverna Makedonija	Kosovo	Hrvatska	Bugarska	Bosna i Hercegovina	Albanija
Bolji životni standard	27,5	34,8	41,5	33,9	48,7	44,8	28,7	37,9	47,7	58,2
Više plaće	20,8	16,8	30,0	18,3	17,7	6,7	20,6	26,6	16,1	1,3
Bolje mogućnosti zapošljavanja	18,8	21,4	12,4	14,6	14,7	22,6	26,4	8,7	20,8	20,1
Bolje obrazovanje	7,4	7,6	7,1	7,6	7,9	13,5	6,9	15,8	7,7	15,2
Upoznavanje drugih kultura	15,0	5,9	3,7	10,0	2,0	3,9	2,1	1,0	2,3	1,3
Društvena i politička stabilnost u zemlji domaćina	2,1	1,2	4,3	7,1	1,8	2,5	4,2	5,4	2,6	0,3
Bijeg od nepovoljne situacija	3,7	8,2	0	0,7	2,1	2,0	8,3	0	0,7	0,4
Blizina ljudi do kojih im je stalo	1,7	1,6	1,1	3,4	1,4	3,0	1,6	3,4	0,7	1,7
Veća kulturna raznolikost	2,9	2,4	0	4,4	3,5	1,1	1,1	1,1	1,5	1,6

Što se spola tiče, u većini zemalja migracijske aspiracije više izražavaju muškarci od žena iako ima i iznimaka s neznatno višim udjelom žena u odnosu na muškarce (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora i Srbija) (Tablica 3). Najstariji ispitanici koji iskazuju migracijske aspiracije su iz Srbije i Bugarske, a najmlađi iz Albanije. Također, najveći broj mladih koji nemaju migracijske aspiracije žive u Hrvatskoj, Bugarskoj i Rumunjskoj.

Tablica 3.
 Komparacija zemalja prema spolu, dobi i migracijskim aspiracijama

	Albanija (n = 1083)	Bosna i Hercegovina (n = 775)	Bugarska (n = 778)	Hrvatska (n = 1182)	Kosovo (n = 1061)	Sjeverna Makedonija (n = 861)	Crna Gora (n = 546)	Rumunjska (n = 780)	Srbija (n = 885)	Slovenija (n = 874)
Spol, n (%)										
Muški	553 (51.1)	379 (48.9)	400 (51.4)	573 (48.5)	565 (53.3)	432 (50.2)	267 (48.9)	402 (51.6)	432 (48.9)	455 (52.0)
Ženski	530 (48.9)	396 (51.1)	378 (48.6)	609 (51.5)	495 (46.7)	429 (49.8)	279 (51.1)	378 (48.4)	451 (51.1)	420 (48.0)
Dob (M, SD)	20.30 (3.92)	20.80 (3.68)	21.14 (4.11)	20.83 (3.85)	20.41 (3.89)	21.02 (3.55)	21.33 (3.78)	21.17 (3.95)	21.14 (3.70)	20.86 (3.99)
Migracijske aspiracije, n (%)										
Nisu prisutne	363 (33.5)	288 (37.2)	497 (63.9)	762 (64.5)	430 (40.6)	230 (26.7)	203 (37.2)	526 (67.4)	210 (23.7)	295 (33.7)
Prisutne	720 (66.5)	487 (62.8)	281 (36.1)	420 (35.5)	630 (59.4)	631 (73.3)	343 (62.8)	254 (32.6)	675 (76.3)	579 (66.3)

Rezultati regresijske analize (Tablica 4) s odabranim prediktorima pokazuju kako je na komparativnoj razini najkonzistentniji prediktor želje za migriranjem pogled na budućnost društva, pri čemu oni koji smatraju da će budućnost biti gora od sadašnjosti, iskazuju više migracijske aspiracije. To sugerira kako su ispitanici sagledali mnogobrojne aspekte koji određuju budućnost njihovih zemalja i zaključili da je ona prema mnogim odrednicama nepovoljna, odnosno u nekim slučajevima očekuju i da će biti ista kao što je bila i do sada (Albanija, Makedonija, Rumunjska). Od svih navedenih zemalja jedino se kod Slovenaca i Crnogoraca odnos prema budućnosti ne pokazuje značajnim prediktorom.

Od individualnih karakteristika spol je bio značajan prediktor u samo dvije analizirane zemlje (u Albaniji i Sloveniji), a pritom su žene pokazale manju spremnost za iseljavanjem od muškaraca. Dob je značajan prediktor za mlade iz Albanije, Bugarske, Hrvatske, Rumunjske, Srbije i Slovenije pri čemu o preseljenju u drugu zemlju najviše razmišljaju mladi u ranim dvadesetim godinama. Mladi iz Bugarske, Sjeverne Makedonije i Slovenije, koji naginju partnerstvu izvan braka, češće od ostalih razmišljaju o migraciji od onih koji priželjkuju brak. Samci iz Bosne iz Hercegovine najviše su skloni odlasku, dok se kod mladih iz drugih zemalja takva veza ne pokazuje.

U Hrvatskoj obrazovaniji ispitanici iskazuju veću vjerojatnost migracijskih aspiracija u usporedbi s ispitanicima koji imaju završeno srednjoškolsko obrazovanje, dok su mladi na Kosovu, koji pohađaju opće sekundarno obrazovanje, imali veću vjerojatnost izražavanja migracijskih aspiracija. U ostalim promatranim zemljama nije prisutna značajna razlika u iskazivanju migracijskih aspiracija s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika.

Tablica 4.
Migracijske aspiracije mladih prema zemljama

	Albanija		Bosna i Hercegovina		Bugarska		Hrvatska		Kosovo		Sjeverna Makedonija		Crna Gora		Rumunjska		Srbija		Slovenija	
	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP	OI	95% IP
Ženski spol	0.61	[0.44, 0.85]	1.26	[0.87, 1.83]	0.84	[0.56, 1.26]	0.78	[0.57, 1.06]	0.76	[0.56, 1.03]	1.47	[0.90, 2.42]	1.80	[0.85, 3.82]	0.70	[0.49, 1.01]	1.60	[0.95, 2.67]	0.67	[0.45, 0.99]
Dob	0.89	[0.84, 0.94]	0.93	[0.85, 1.01]	0.90	[0.83, 0.98]	0.89	[0.83, 0.95]	1.00	[0.94, 1.05]	0.95	[0.86, 1.05]	0.92	[0.81, 1.05]	0.89	[0.83, 0.94]	0.89	[0.81, 0.98]	0.85	[0.79, 0.92]
Stupanj obrazovanja																				
Srednja stručna ili tehnička škola	1.14	[0.48, 2.68]	1.35	[0.6, 3.03]	1.41	[0.66, 3.02]	2.98	[1.48, 6.03]	1.36	[0.90, 2.07]	0.98	[0.42, 2.28]	0.39	[0.09, 1.76]	1.25	[0.58, 2.71]	1.63	[0.70, 3.80]	0.77	[0.40, 1.49]
Srednja škola-sveučilišno-pripremti tip	1.05	[0.69, 1.58]	0.94	[0.5, 1.77]	1.74	[0.92, 3.28]	2.20	[1.30, 3.74]	2.47	[1.23, 4.98]	1.14	[0.49, 2.67]	0.20	[0.04, 1.03]	0.89	[0.53, 1.48]	2.01	[0.76, 5.32]	1.59	[0.85, 3.01]
Sveučilišno obrazovanje	1.29	[0.76, 2.22]	0.92	[0.36, 2.33]	1.18	[0.49, 2.85]	4.62	[2.22, 9.59]	0.63	[0.32, 1.24]	0.95	[0.33, 2.70]	0.51	[0.08, 3.17]	0.78	[0.35, 1.71]	1.76	[0.61, 5.08]	1.23	[0.54, 2.82]
Kako se vide u budućnosti																				
Izvanbračna veza	2.17	[0.87, 5.39]	0.44	[0.08, 2.5]	2.03	[1.19, 3.47]	1.34	[0.71, 2.52]	1.26	[0.56, 2.86]	12.36	[1.48, 102.87]	1.37	[0.14, 13.88]	1.16	[0.50, 2.7]	3.82	[0.84, 17.45]	1.95	[1.21, 3.14]
Samci	1.08	[0.37, 3.13]	8.63	[1.07, 69.88]	0.81	[0.26, 2.54]	0.73	[0.28, 1.88]	2.06	[0.58, 7.39]	-	-	-	-	2.14	[0.59, 7.77]	-	-	0.91	[0.33, 2.45]

	Albanija	Bosna i Hercegovina	Bugarska	Hrvatska	Kosovo	Sjeverna Makedonija	Crna Gora	Rumunjska	Srbija	Slovenija
Kako vide budućnost zemlje općenito										
Ista kao sada	1.75 [1.18, 2.6]	1.16 [0.78, 1.75]	0.95 [0.6, 1.49]	0.92 [0.66, 1.27]	1.28 [0.88, 1.87]	0.46 [0.26, 0.82]	1.18 [0.44, 3.15]	1.85 [1.18, 2.9]	1.21 [0.67, 2.20]	0.64 [0.40, 1.03]
Lošija nego sada	1.74 [1.10, 2.76]	2.12 [1.25, 3.59]	2.81 [1.47, 5.39]	2.11 [1.26, 3.54]	2.07 [1.16, 3.69]	0.81 [0.41, 1.59]	0.56 [0.20, 1.56]	2.44 [1.56, 3.82]	2.51 [1.15, 5.47]	1.02 [0.61, 1.70]
Politička uvjerenja										
Centar	1.59 [1.08, 2.34]	1.33 [0.67, 2.64]	0.73 [0.33, 1.64]	0.92 [0.62, 1.36]	0.56 [0.29, 1.08]	1.01 [0.51, 2.02]	1.40 [0.47, 4.14]	0.94 [0.58, 1.52]	1.29 [0.62, 2.7]	0.59 [0.35, 1.02]
Desno	1.16 [0.75, 1.78]	0.73 [0.35, 1.54]	0.81 [0.36, 1.83]	0.74 [0.46, 1.17]	0.97 [0.60, 1.55]	2.22 [0.96, 5.10]	0.52 [0.16, 1.74]	1.08 [0.63, 1.85]	0.80 [0.34, 1.88]	0.40 [0.21, 0.78]
Ne zna	0.78 [0.44, 1.39]	0.57 [0.34, 0.96]	0.67 [0.29, 1.52]	1.17 [0.71, 1.93]	0.58 [0.38, 0.89]	0.45 [0.24, 0.87]	0.57 [0.22, 1.52]	-	1.01 [0.50, 2.07]	0.64 [0.38, 1.06]
Nezadovoljstvo stanjem demokracije općenito	1.11 [0.96, 1.28]	1.00 [0.84, 1.19]	1.16 [0.97, 1.38]	1.31 [1.11, 1.54]	1.14 [0.99, 1.31]	2.00 [1.56, 2.55]	1.83 [1.30, 2.58]	1.23 [1.05, 1.45]	1.34 [1.03, 1.76]	1.11 [0.90, 1.37]

Opaska: Omjer izgleda značajan na 5% označen je masnim slovima

Govoreći o političkim stavovima, u najmanjoj su mjeri migracijske aspiracije iskazali mladi desne političke orijentacije, a u Sloveniji u najvećoj mjeri, u odnosu na sve promatrane zemlje, mladi skloni desnom političkom spektru značajno manje pokazuju sklonost emigriranju od mladih lijeve političke orijentacije. Također, veću sklonost migriranju izrazili su mladi nezadovoljni stanjem demokracije u svojim zemljama, što uključuje prvenstveno mlade u pet od deset zemalja uključenih u istraživanje (Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Rumunjska i Srbija).

6. Diskusija i zaključci

Potencijalnoj migraciji u ovome radu prišlo se višestrukom prizmom što podrazumijeva ne samo imaginaciju i želju za odlaskom, nego i činjenicu da se iza svake individualne odluke, koja izgleda kao racionalni izbor, nalaze sociodemografska određenja te niz ekonomskih i socijalnih odluka i okolnosti koje tu odluku obeshrabruju ili potiču (Carling i Collins, 2018.). Mladi su u tom smislu posebna potencijalna migracijska skupina jer lakše donose odluke za migraciju, neopterećeni su i još uvijek nisu sasvim prihvaćeni u društvu te lakše i emocionalnije zamišljaju svijet u kojem će ubuduće živjeti.

U ovome radu, s obzirom na komparativnu perspektivu, veći je naglasak stavljen na mlade koji u regionalnom okviru imaju zajedničke karakteristike prema dobi kojoj pripadaju nego na društveno-političke karakteristike ili na ekonomski racionalitet u donošenju migracijskih odluka iako se potonji, u skladu i s ostalim istraživanjima, očekivano pokazao najvažnijim (Lavrič, 2019.). Kako je ovaj uzorak relativno homogen u pogledu dobi ispitanika, što indicira na to da pojedinci u tom životnom ciklusu teže osamostaljenju i ostvarenju pokazatelja uvažavanih za „odraslost“ (stambeno osamostaljivanje, završetak formalnog obrazovanja, zapošljavanje, osnivanje obitelji), rezultati, između ostaloga, pokazuju kako je mladost doba u kojem ispitanici pristupaju planiranju budućnosti te da oni koji imaju najmanje obaveza prema kućanstvu ili radnim obavezama pokazuju najviše migracijske aspiracije. Socijalna situacija je bitna i u njoj mladi nalaze motive za emigraciju (de Jong i Fonseca, 2020.).

Odgovori na istraživačka pitanja postavljena u ovom radu su sljedeća. Prvo, kao što i ostala istraživanja pokazuju (Pinjo Talevska, 2019.; Lavrič, 2019.; Sanfey i Milatović, 2018.), migracijske aspiracije mladih u 2018. bile su relativno visoke, osobito u onim zemljama koje se još nisu pridružile Europskoj uniji (Albanija, Kosovo, Sjeverna Makedonija). Što se Hrvatske tiče, primjetan je značajan pad migracijskih aspiracija u odnosu na 2012. godinu. Jesu li u tom šestogodišnjem razdoblju bile zadovoljene ekonomske potrebe mladih (radnika i studenata, manje ili više obrazovanih) u Hrvatskoj? Nisu, jer su ekonomsko-društveni pokazatelji ostali manje-više nepromijenjeni iako se ulaskom Hrvatske u Europsku uniju smanjila namjera odlaska. Moguće je, naravno i tumačenje smanjenja broja zainteresiranih za odlazak zbog toga što je veliki

val preseljenja minuo pa je samim time zabilježeno smanjenje broja onih koji iskazuju namjeru za odlaskom.

Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju kao da je porasla svijest javnosti o odlasku mladih, tako da su mediji do epidemije COVID-19 regularno i senzacionalistički izvještavali o pražnjenju pojedinih regija Hrvatske (pogotovo Slavonije) i o gotovo svakodnevnom odlasku mladih, pa čak i cijelih obitelji u inozemstvo. Iako to nije tema ovoga rada, važno je istaknuti kako migracijske aspiracije ne moraju nužno odgovarati socioekonomskom ili kulturnom kapitalu mladih, već mogu biti posredovane i medijskim narativima i političkim izjavama koje prate teme migracija. No, to nije nebitno i trebalo bi nadalje istraživati kako su vodeći hrvatski mediji najčešće prikazivali negativnu sliku ostanka u Hrvatskoj te imali jednostran pristup temi iseljavanja i rijetko realistično prikazivali život u inozemstvu, pri čemu su najčešće preuveličavali dobrobiti života u inozemstvu. Kao razlozi iseljavanja najčešće su bili navođeni problemi politike i društva, a ne ekonomski problemi, od kojih se najčešće ipak spominjala razlika u plaćama (Jurić, Kardaš i Bakota, 2020.).

Nadalje, mogućnost mobilnosti unutar Europske unije u javnosti nije shvaćena poticajno, nego se čitavom problemu pristupalo iz ekonomske perspektive, odnosno gubitka ljudskog potencijala. Takvo tumačenje je razumljivo i u suglasju je s teorijskim koje kaže da kada je ekonomska situacija nepovoljna te postoje izraženi dispariteti između imigracijskih i emigracijskih zemalja, osnovni motiv za emigraciju nalazi se u prevladavanju ekonomske situacije deprivacije (De Jong i Fonseca, 2020.). To naravno podrazumijeva da su potencijalni migranti jako dobro upućeni u komparaciju strukturnih nejednakosti (plaće, dostupnost radnih mjesta, i slično), što često nije slučaj.

Kao premosnica ovakvog gledanja na migracije pojavljuju se novi pristupi koji na migracije više ne gledaju kroz prizmu odljeva i povratka više i niže kvalificiranih te kroz temporalni okvir privremenih ili trajnih migracija, nego se migracijama pristupa kroz pojam znanja, npr. „knowledgeable migrant“ i „knowledge-intensive sectors and institutions“ (Lulle, Janta i Emilsson, 2019.; Sanfey i Milatović, 2018.). Koncept „knowledgeable migrant“ oslanja se na pitanja vezana uz proširenje članstva među zemljama Europske unije „tko će migrirati, koji ljudski kapital će biti izgubljen ili dobiti i hoće li to biti privremeno ili trajno“, postavljen u radovima Baláza, Williamsa i Kollara (prema Lulle, Janta i Emilsson, 2019.: 1). Naime, sve više je migranata koji imaju sekundarno i tercijarno obrazovanje te sve više mladih uz formalno steže i neformalno obrazovanje, što podiže njihove kompetencije, a paralelno se i sve više poslova u EU-u nudi osobama koje nemaju samo formalne nego i neformalne kvalifikacije. Temporalna dimenzija ovdje je izrazito važna jer novi teorijski pristupi ističu kako bi migracijama trebalo pristupati kao dinamičnim procesima koji uključuju kretanje raznim destinacijama u različitom trajanju (Lulle, Janta i Emilsson, 2019.). Problemi koji se takvim pristupima otvaraju premašuju nakane ovoga rada, ali u svakom slučaju

ističu potrebe Europske unije, a potencijalno štete domicilnim zemljama koje gube mlade u svim obrazovnim kategorijama, što potvrđuju rezultati regresijskog modela za Hrvatsku u 2018. godini, u kojem je značajno više mladih iz stručnih zanimanja zainteresirano za odlazak. To otvara niz problema koji, između ostalog, uključuju nedostatak radne snage u sektorima koji se zasnivaju na stručnoj radnoj snazi, što je već i danas prisutno.

Drugo, bez sumnje se potvrđuje kako su migracijske aspiracije i dalje u velikoj mjeri ekonomskoga tipa, što potvrđuje kako mladi smatraju članstvo u EU-u važnim elementom za postizanje boljeg ekonomskog standarda i prosperiteta (Lavrič, 2019.). To potvrđuje i podatak za Hrvatsku prema kojem je optimizam mladih u vezi s procjenom buduće ekonomske situacije u Hrvatskoj u 2012. godini bio visok. U razdoblju do 2018. kao da se ispuhao „balon očekivanja“ oko ulaska u Europsku uniju s obzirom na to da razdoblje nakon pridruživanja Hrvatske članstvu nije donijelo veće promjene u vezi društvenog i ekonomskog statusa mladih. Ekonomski razlozi naročito dominiraju kao primarni, što je posebno vidljivo za Bosnu i Hercegovinu, Rumunjsku i Sjevernu Makedoniju, ali i za druge zemlje regije koje imaju problem s permanentnom nezaposlenošću mladih i ekonomskim razvojem. Bolje obrazovne mogućnosti drugi je značajan motiv za potencijalnu migraciju, ali daleko prema važnosti nakon ekonomskih motiva.

Pokazuje se, dakle, kako je anticipacija budućih zbivanja i očekivanja te evaluacija budućih ishoda bitna za dinamički koncept odluke o migraciji (De Jong, 2000.). Za analizirane zemlje, a posebno za zemlje Zapadnog Balkana, migracije su izvor rasta kao i stjecanja iskustava migranata te povezivanja s globalnim tržištem. Također, mnogi smatraju kako se glavni izazov zapravo nalazi u povratku migranata, odnosno u njihovoj cirkulaciji (Sanfey i Milatović, 2018.).

Treće, istraživanja pokazuju kako su uglavnom muškarci skloniji odlasku u inozemstvo od žena, kojima se zbog tradicionalne kulture bez stalnog zaposlenja ili slabo plaćenog posla teže društveno integrirati i napraviti tranziciju u odraslost (Bleck i Lodermeier, 2020.), pogotovo ukoliko se žele osamostaliti i osnovati obitelj. Dapače, i rodno neutralna i feministička istraživanja upućuju na specifičnost ženskih migracijskih obrazaca i iskustava (Kofman, 2000.; Silvey, 2004.), kao i na činjenicu da politike roda oblikuju migracije, odnosno da postoje skriveni odnosi moći koji se nalaze u potki migracija i iskustava posebnih društvenih grupa (Silvey, 2004.). U hrvatskom slučaju, međutim, spol se nije pokazao značajnim prediktorom, dok se u komparaciji s ostalim zemljama pokazao značajnim prediktorom samo u slučaju Albanije i Slovenije, gdje su žene značajno manje bile sklone odlasku. Važno je reći kako rodne uloge (briga o djeci i starijima) negativno utječu na intenciju odlaska žena, međutim isto se odnosi i na muškarce koji imaju više obiteljskih obaveza, djece ili starijih u kućanstvu (De Jong, 2000.).

Dob se pokazala stabilnim prediktorom za Hrvatsku u obje promatrane godine jer su stariji ispitanici u uzorku u dvadesetim godinama više razmišljali o odlasku budući da su već izašli iz svijeta obrazovanja, a pojedini su stekli i radna iskustva. I na komparativnoj razini dob se pokazala značajnim prediktorom u šest zemalja.

Svakako da obiteljske obaveze mogu otežati namjeru odlaska (Bleck i Lodermeier, 2020.), pa je razumljivo da oni ispitanici koji imaju namjeru osnovati obitelj rjeđe iskazuju namjeru odlaska. U ovom istraživanju izvanbračna veza pokazala se statistički značajnom u tri promatrane zemlje, dok u većini zemalja nije, no teško je dati tumačenje ove veze, tj. u kojoj je mjeri riječ o sklonosti tradicionalizmu ili o eventualnom sporazumu u partnerskoj zajednici da se emigrira zajedno s partnerom/icom ili nešto treće. Ova bi pitanja trebala metodološki apsolvirati buduća istraživanja.

Četvrto, analiza političke orijentacije pokazuje kako su mladi politički orijentirani prema desnici u pojedinim zemljama manje skloni ostanku u zemlji. U pogledu procjene budućnosti u promatranim zemljama najstabilnijim prediktorom su se pokazala loša očekivanja u vezi budućnosti što je, općenito, veliki push faktor. To prvenstveno znači da mladi nisu optimistični te da traže stabilnost u socioekonomskom smislu u potencijalno zanimljivim destinacijama za preseljenje.

Predviđanja budućih migracijskih tokova pokazuju da zemlje Europske unije ovise o stupnju mobilnosti radne snage te da će se tržište rada više oslanjati na kratkotrajne migrantske putanje tražeći radnu snagu koja je fleksibilna i prilagodljiva promjenjivim potrebama (Kahanec i Fabo, 2013.), u što se mobilnost mladih dobro uklapa. Nakon pandemije očekuje se jačanje ekonomskih migracija koje bi trebale djelomično „slijediti tradicionalne ili povijesne obrasce“, odnosno gospodarsko stanje u najatraktivnijim imigracijskim zemljama (Gregurević i sur., 2020.: 13).

Buduća istraživanja trebala bi biti fokusirana na faktore koji pomažu potencijalnim migrantima u ostanku u domicilnim zemljama iako su, naravno, faktori koji idu u prilog odlasku povezani s mnogim okolnostima u zemljama porijekla (de Jong i Fonseca, 2020.). Iz ovoga istraživanja važno je zaključiti kako mladi prije svega procjenjuju budućnost i društvene okolnosti koje bi mogle zadesiti zemlje u kojima žive, ali, isto tako, da će u manjoj ili većoj mjeri biti zainteresirani za ekonomske pokazatelje i mogućnost boljeg obrazovanja kao uvide koji mogu prevagnuti prilikom donošenja odluke o potencijalnom preseljenju.

Literatura:

1. Adamović, M. i Mežnarić, S. (2003). Potencijalni i stvarni «odljev» znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje. *Revija za sociologiju*, 34 (3-4): 143-160.
5. Aksakal, M. i Schmidt, K. (2019). The role of cultural capital in life transitions among young intra-EU movers in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47 (8): 1848-1865. DOI: 10.1080/1369183X.2019.1679416
6. Baranović, B. (2002). Mladi u Hrvatskoj – između nacionalnog identiteta i europske integracije, u: Ilišin, Vlasta i Radin, Furio (Ur.). *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
7. Baudassé, T.; Bazillier, R. and Issifou, I. (2017). Migration and institutions: exit and voice (from abroad)?. *Journal of Economic Surveys*, 32 (3): 727-766. doi:10.1111/joes.12212
8. Begović, S.; Lazović-Pita, L.; Pijalović, V.; Baskot, B. (2020). An investigation of determinants of youth propensity to emigrate from Bosnia and Herzegovina. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 33 (1): 2574-2590. DOI: 10.1080/1331677X.2020.1754267
9. Blanuša, N. (2011). Euroskepticizam u Hrvatskoj, u: Šiber, Ivan (Ur.). *Hrvatska i Europa – strahovi i nade*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti – Biblioteka Politička misao.
10. Blanuša, N. i Šiber, I. (2011). Nade i strahovi mladih prema Europskoj Uniji, u: Šiber, Ivan (Ur.). *Hrvatska i Europa – strahovi i nade*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti – Biblioteka Politička misao.
11. Bleck, J. and Lodermeier, A. (2020). Migration aspirations from a youth perspective: focus groups with returnees and youth in Mali. *Journal of Modern African Studies*, 58 (4): 551-577.
12. Bonifazi, C. and Mamolo, M. (2004). Past and Current Trends of Balkan Migrations. *Espace populations sociétés*, 2004 (3): 519-531.
13. Božić, S. i Burić, I. (2005). Migracijski potencijal Hrvatske – mikroanalitički aspekti. *Migracijske i etničke teme*, 21 (1-2): 9-33.
14. Carling J. and Collins, F. (2018). Aspiration, desire and drivers of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44 (6): 909-926. DOI: 10.1080/1369183X.2017.1384134
15. Ćiric, R., Despić, T. and Jevtović, N. (2019). *WFD Cost of Youth Emigration*. https://www.wfd.org/sites/default/files/2022-05/wfd-youth-emigration-albania_final_0.pdf. (Pregledano 4. svibnja 2022.)
16. De Jong, G. F. (2000). Expectations, gender, and norms in migration decision-making. *Population Studies: A Journal of Demography*, 54 (3): 307-319. DOI: 10.1080/713779089
17. De Jong, P. W. and Fonseca, M. L. (2020). The role of the origin country in migration aspirations: A cross-national comparison of Master students in Portugal and the Netherlands. *Population, Space and Place*, 26 (5), e2325. <https://doi.org/10.1002/psp.2325>

18. Državni zavod za statistiku (2018). *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2017*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
19. Državni zavod za statistiku (2021). *Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2020*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
20. Eurostat (2017). *Statistički podaci o migracijama i migrantnom stanovništvu*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Statisti%C4%8Dki_podaci_o_migracijama_i_migrantnom_stanovni%C5%A1tvu&oldid=327523. (Pregledano 12. svibnja 2022.)
21. Etling, A.; Backeberg, L. and Tholen, J. (2020). The political dimension of young people's migration intentions: evidence from the Arab Mediterranean region. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46 (7): 1388-1404. DOI: 10.1080/1369183X.2018.1485093
22. Fassman, H. and Munz, R. (1994). European East-West Migration, 1945-1992. *International Migration Review*, 28 (3): 520-538.
23. Golub, B. (1992). Neki aspekti potencijalnog odliva znanstvenika u inozemstvo. *Revija za sociologiju*, 23 (1-2): 91-100.
24. Golub, B. (2003). Zašto odlazimo? *Društvena istraživanja*, 12 (1-2): 115-140.
25. Gregurović, M.; Gregurović, S.; Kumpes, J.; Kuti, S.; Lazanin, S.; Mlinarić, D. (2020). Sustavi upravljanja pandemijom i migracije. *Migracijske i etničke teme*, 36 (2-3): 197-228. DOI: <https://doi.org/10.11567/met.36.2.4>
26. Ilišin, V. i Spajić - Vrkaš, V. (Ur.) (2017). Generacija osujećenih. *Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
27. Ilišin, V.; Bouillet, D.; Gvozdanović, A.; Potočnik, D. (2013). *Mladi u vremenu krize = Youth in Time of Crisis*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja ; Friedrich Ebert Stiftung.
28. Ilišin, V. and Mendeš, I. (2007). Youth and European Union: Perceptions of the Consequences of Integration, u: Ilišin, V. (Ed.). *Croatian Youth and European Integration*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
29. Ilišin, V. (Ur.) (2007). *Croatian Youth and European Integration*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
30. Ilišin, V. (Ur.) (2014). *Sociološki portret hrvatskih studenata*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
31. Jurić, T.; Kardaš, L. i Bakota, A. (2020). Medijska analiza sadržaja online medija o fenomenu suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. *Crkva u svijetu*, 55 (3): 453-494. DOI: <https://doi.org/10.34075/cs.55.3.3>
32. Kahanec, M. and Zimmermann, K. F. (2010). Migration in an Enlarged EU: A Challenging Solution?, in: Keereman, F., Szekely, I. (Eds.). *Five Years of an Enlarged EU*. Berlin, Heidelberg: Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-12516-4_5
33. Kahanec, M. and Fabo, B. (2013). Migration strategies of crisis-stricken youth in an enlarged European Union. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 19 (3): 365-380. DOI:10.1177/1024258913493701

34. King, R. (2017). Theorising new European youth mobilities. *Population, Space and Place*, 24 (1), e2117. DOI:10.1002/psp.2117
35. Kofman, E. (2000). The Invisibility of Skilled Female Migrants and Gender Relations in Studies of Skilled Migration in Europe. *International Journal of Population Geography*, 6: 45-59. DOI: [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1220\(200001/02\)6:1<45::AID-IJPG169>3.0.CO;2-B](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1220(200001/02)6:1<45::AID-IJPG169>3.0.CO;2-B)
36. Kureková, L. (2013). Welfare Systems as Emigration Factor: Evidence from the New Accession States. *Journal of Common Market Studies*, 51 (4): 721-739. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.12020>
37. Lavrič, M. (2019). *Closer to the EU, farther from leaving*. Friedrich-Ebert-Stiftung. https://www.researchgate.net/publication/334168518_FIVE_POINTS_ON_YOUTH_MOBILITY_AND_MIGRATION_IN_SOUTHEAST_EUROPE. (Pregledano 7. svibnja 2022.)
38. Lep, Ž. and Kirbiš, A. (2021). Political orientation in youth beyond the left-right divide: testing a three-factor model of political orientation and its relatedness to personal values. *Journal of Youth Studies*, DOI: 10.1080/13676261.2021.1939285
39. Lulle, A.; Janta, H. and Emilsson, H. (2019). Introduction to the Special Issue: European youth migration: human capital outcomes, skills and competences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47 (8): 1725-1739. DOI: 10.1080/1369183X.2019.1679407
40. Milasi, S. (2020). What Drives Youth's Intention to Migrate Abroad? Evidence from International Survey Dana. *IZA Journal of Development and Migration*, 11: 12. DOI: <https://doi.org/10.2478/izajodm-2020-0012>
41. Nejašmić, I. (2014). Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa. *Migracijske i etničke teme*, 30 (3): 405-435. <https://doi.org/10.11567/met.30.3.6>
42. Peračković, K. i Rihtar, S. (2016). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja iz Hrvatske, *Migracijske i etničke teme*, 32 (3): 295-317.
43. Pinjo Talevska, M. (Ur.) (2019). *Balkan Barometer: Public opinion*, Analytical report, Regional Cooperation Council. www.rcc.int/seeds/files/RCC_Balkan-Barometer_PublicOpinion_2019.pdf. (Pregledano 18. travnja 2022.)
44. Pokos, N. (2017). Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske. *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 8 (31): 16-23.
45. Potočnik, D. i Adamović, M. (2018). *Iskustvo migracije i planirani odlasci mladih iz Hrvatske*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung – Zagreb.
46. Sanfey, P. and Milatovic, J. (2018). The Western Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy. *Background Paper for the Western Balkans Investment Summit Hosted by the EBRD*, 26. European Bank for Reconstruction and Development. https://ecfr.eu/publication/the_way_back_brain_drain_and_prosperity_in_the_western_balkans/. (Pregledano 12. lipnja 2022.)

47. Silvey, R. (2004). Power, Difference and Mobility: Feminist Advances in Migration Studies. *Progress in Human Geography*, 28 (4): 490-506.
48. Silvey, R. (2006). Geographies of Gender and Migration: Spatializing Social Difference. *International Migration Review*, 40 (1): 64-81.
49. Šiber, I. (Ur.) (2011). *Hrvatska i Europa – strahovi i nade*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti – Biblioteka Politička misao.
50. UNDP (2020). *Human Development Report 2020*. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2020pdf.pdf>. (Pregledano 5. srpnja 2022.)
51. Valenta, M. and Strabac, Z. (2013). The Dynamics of Bosnian Refugee Migrations in the 1990s, Current Migration Trends and Future Prospects. *Refugee Survey Quarterly*, 32 (3): 1-22. doi:10.1093/rsq/hdt013
52. van Dalen, H. P. and Henkens, K. (2013). Explaining emigration intentions and behaviour in the Netherlands, 2005–10. *Population Studies*, 67 (2): 225-241. DOI: 10.1080/00324728.2012.725135
53. van Dalen, H. P.; Groenewold, G. and Schoorl, J. (2005). Out of Africa: what drives the pressure to emigrate?. *Journal of Population Economics*, 18 (4): 741-778. DOI: 10.1007/s00148-005-0003-5
54. Vandenbrande, T.; Coppin, L.; van der Hallen, P.; Ester, P.; Fourage, D.; Fasang, A.; Geerdes, S.; Schömann, K. (2006). *Mobility in Europe. Analysis of the 2005 Eurobarometer Survey on Geographical and Labour Market Mobility*. Luxembourg: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
55. Van Mol, C. (2016). Migration aspirations of European youth in times of crisis. *Journal of Youth Studies*, 19 (10): 1303-1320. DOI: 10.1080/13676261.2016.1166192
56. Vračić, A. (2018). *The way back: Brain drain and prosperity in the Western Balkans*. European Council on Foreign Relations. <https://ecfr.eu/publication/the-way-back-brain-drain-and-prosperity-in-the-western-balkans/>. (Pregledano 12. ožujka 2022.)
57. Župarić-Iljić, D. (2016). *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung – Zagreb.
58. Williams, A. M.; Jephcote, C.; Janta, H.; Li, G. (2018). The migration intentions of young adults in Europe: A comparative, multilevel analysis. *Population, Space and Place*, 24 (1): e2123. DOI: <https://doi.org/10.1002/psp.2123>

I am Worried About the Future and Considering to Leave: Comparison of Migration Aspirations of Youth from Croatia and Southeast Europe

Mirjana Adamović

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

e-mail: mirjana@idi.hr

Dunja Potočnik

Institute for Social Research in Zagreb, Croatia

e-mail: dunja@idi.hr

Abstract

The paper deals with the influence of individual and contextual factors on the emigration aspirations of young people in Croatia, and with a comparison of the emigration aspirations of young people from Croatia in 2018 with young people from nine European Central and Eastern countries (Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Montenegro, Kosovo, Romania, North Macedonia, Slovenia and Serbia). The insights presented in the paper are the result of a project carried out by the Friedrich Ebert Foundation in the mentioned countries. A comparison of emigration aspirations in 2018 suggests that young people from Bulgaria, Croatia, Romania and Slovenia show lower aspirations than young people from countries that are not members of the European Union: Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo, North Macedonia and Serbia.

The applied regression model on the sample of young in 2012 in Croatia points that certain sociodemographic characteristics (age, education, type of settlement and planning extramarital relationship) are the most important predictors of migration aspirations. In 2018, in addition to age, migration aspirations were expressed by respondents according to all levels of education and young people from smaller towns. Young people's attitudes towards the future of Croatia are relatively consistent; it shows that in 2012 those who saw the economic situation in Croatia as the same or worse were the most inclined to leave, while in 2018 aspirations were shown by young people who perceived the future of Croatian society to be worse. Dissatisfaction with the state of democracy was statistically significant in 2018.

In general, young people from all countries of Southeast Europe dominantly express migration aspirations due to the desire to improve living standards, higher wages and better employment opportunities, which is especially present in Bosnia and Herzegovina, Romania and North Macedonia. To a much lesser extent, the main motive for moving to another country is better education. In the regression model, the view on the future of society was the most consistent predictor, along with other predictors that differ according to the analyzed countries.

Key words: youth, migration aspirations, migration, Southeast Europe, Croatia.